

OBRACENJE U ŽIVOTU KRŠĆANA*

Dr. Marijan VALKOVIC

Ako promatramo bit našega kršćanskog života, možemo ustanoviti da se ono konačno sastoji u prihvaćanju Božjega milosnog kraljevstva, koje nam se objavilo u Isusu Kristu. Nama je upućen poziv: »vjerujte u Radosnu vijest« (Mk 1,15), tj. u objavu Božje spasiteljske ljubavi i moći u Isusu Kristu. Bog nam dolazi u pomoć, nudi nam nov oblik života i nove mogućnosti, o kojima nismo mogli ni slutiti. Otkupljenje i posinjenje, nadnaravni život s Bogom po milosti i ljubavi, prebivanje Duha Svetoga u nama (1 Kor 3, 16; 6, 19) i druge istine kršćanske vjere nisu samo zbilja nego upravo fantastična zbilja koja prelazi spoznajne mogućnosti i dimenzije naše ljudske pameti.

Usred racionalizma, pozitivizma i materijalizma 19. stoljeća bilo je pravo osvježanje djelo velikoga njemačkog teologa M. J. Scheebena pod naslovom »Die Mysterien des Christentums« (Freiburg 1965). Umjesto da pođe stopama racionalistički orijentiranih teologa poput G. Hermesa i A. Günthera, Scheeben je uzeo upravo otajstvenu, misterijsku stranu kršćanstva kao polazište za svoj teološki sistem. To načelno gledište zauzeo je odmah u prvim recima svoga glasovitog djela:

»Kršćanstvo se je pojavilo u svijetu kao vjera puna otajstava, kao 'otajstvo Kristovo' (1), kao 'otajstvo kraljevstva Božjega' (2). Njegove ideje i njegova nauka bile su nepoznate, nečuvane — i trebalo je da ostanu neistražive.

Otajstveni značaj kršćanstva, koji se je dovoljno jasno pokazao u svojim najjednostavnijim i temeljnim istinama, bio je poganima ludost a Židovima sablazan; a kako ga kršćanstvo nije nikada napustilo niti ga je moglo napustiti, ostalo je zauvijek ludost i sablazan za sve one koji mu prilaze neprosvijetljenih očiju, poput pogana, ili neobrezana srca, poput Židova; oni jetkim prezirom napadahu njegovu bit kao mračnjaštvo, praznovjerje, zanesenjaštvo i bezumlje.«³

Predavanje održano 14. XI 1973. na Bogoslovskom fakultetu u Ljubljani u okviru teološkog tečaja za studente i intelektualce. Slovenski prijevod izašao kao prilog Biltena študentskih verskih skupin, Ljubljana, III—5(20), ožujak 1974.

Isto predavanje održano je kao inauguralno predavanje na otvaranju nove školske godine Katoličkog bogoslovskog fakulteta u Zagrebu dne 12. listopada 1974. godine.

¹ Rim 16,25—27; Kol 1,25—27; usp. 1 Kor 4,1; Ef 6,19.

² Mt 13,11; Mk 4,11; Lk 8,10.

³ Scheeben M. J., Die Mysterien des Christentums. Ausgabe letzter Hand,³ herausgegeben von J. Häfer, Freiburg 1958, str. 1 (Gesammelte Schriften, Bd. II).

Ove riječi vrijede i danas, možda i više nego u prošlom stoljeću. U opravdanim nastojanjima oko osuvremenjenja vjerskog života i pokušajima da se Božja objava prikaže jezikom i kategorijama sadašnjice može se naići na opasnost da se pre malo naglasi ovaj otajstveni i nadnaravni značaj kršćanske vjere. Svakako je potrebno da se više obradi antropološka dimenzija vjerskog i kršćanskog života, što je u stanovitom smislu »znak vremena«, ali bilo bi katastrofalno kad bi kršćanska zbilja izgubila na svojoj nadnaravnosti i otajstvenosti. Kršćanstvo nije prvenstveno propovijedanje novih moralnih normi, novih moralnih kategorija, nego nov život i »novo stvorenje« (2 Kor 5 17). Tek iz tog novog kršćanskog »esse« slijedit će spontano i logički novi oblik djelovanja, novi »agere«. Suvremena teologija, više hranjena Svetim pismom, potiče nas da nadržastemo moralističko poimanje kršćanstva. Ako upoznamo Isusa Krista kao spasitelja i jedinog posrednika između Boga i ljudi, ako smo mi doista u njemu na otajstveno-sakramentalan način, tada će biti posve dosljedno da ćemo ići njegovim stopama (1 Pt 2, 21). Moralne posljedice i imperativi proizlazit će iz nove kršćanske egzistencije. Nasljedovanje Krista, kao tipično kršćanski oblik moralnog »života, bit će dinamizacija i aktualizacija života u Božjem kraljevstvu.⁴

Ovakva uzvišenost i bogatstvo kršćanskog života zahtijevaju od nas stav otvorenosti, svijest ograničenosti i skromnosti, spremnost na mijenjanje i primanje. Sveto pismo i kršćanska tradicija obuhvaćaju ovaj stav pod izrazom »obraćenje«. Da se uđe u Kraljevstvo Božje, potrebno je »obraćenje«. Iako je »obraćenje« jedan od središnjih biblijskih pojmova, on je ostao u teologiji prilično po strani. Sveto ga se na suženo značenje kad je riječ o prijelazu iz nevjere u vjeru, odnosno o prijelazu kršćana nekatolika u Katoličku Crkvu te kad su posrijedi grešni članovi Crkve koji trebaju ustati na nov život milosti i ljubavi. U nekim velikim teološkim leksikonima uopće nema tog termina ili mu je dano vrlo malo prostora. Statički i juridički orijentirana teologija nije imala smisla za onu dinamičnost koju uključuje pojam »obraćenja«. Tekar pod utjecajima novije biblijske egzegeze počeo će teologija više obrađivati taj veoma važni vid kršćanskog života. Teolog B. Häring osobito se ističe u opisivanju obraćenja kao bitnog elementa života iz vjere i po vjeri, a Drugi vatikanski sabor naglasit će neprekidnu potrebu obraćenja kako za pojedinog vjernika tako i za čitavu Crkvu.

Obraćenje je veoma složena pojava. Ona je bitno religiozna i kršćanska, ali uključuje i elemente koji su na naravnom planu. Teolog B. Lonergan razlikuje četiri oblika ili stupnja u procesu obraćenja: intelektualno, moralno, vjersko i kršćansko obraćenje.⁵ Moguć je, bez sumnje, i drukčiji pokušaj da se opiše i raščlani proces obraćenja, ali već i Lonerganova podjela pokazuje nam kako možemo pod pojmom obraćenja ukazati na neke i naravne i nadnaravne procese u našem ljudskom životu. Uostalom, staro je teološko na-

⁴ Ideja nasljedovanja nije u izvanjskom oponašanju nego u mnogo široj i dubljoj životnoj povezanosti s njime («imitatio») i u »hodanju« za njim («sequela»). Kao osnovnu ideju kršćanskog morala obradio ju je Fritz Tillmann u svom poznatom djelu »Die Idee der Nachfolge Christi«, Düsseldorf 1933. (3. svezak u »Handbuch der katholischen Sittenlehre«).

⁵ Lonergan B., *Theology in Its New Context, u Theology of Renewal*, ed. L. K. Shook, New York 1968, I, str. 44—45; usp. Curran Ch., *Dialogue with Bernard Lonergan: The Concept of Conversion*, u Curran Ch., *Catholic Moral Theology in Dialogue*, Notre Dame (Ind.) 1972, str. 220—253.

čelo da milost ne uništava naravi nego je dovršava i upotpunjuje, a katolicizam je uvijek smatrao važnim da sačuva harmoniju ljudskog i božanskog, vremenitog i vječnog.

Kulturno-antropološki pristup

Ako promatramo krizu suvremenog čovjeka, onda nam odmah upada u oči tjeskoba i dezorijentacija, stanovitva shizofrenija. S jedne strane, upustio se je u znanstveno-tehničku avanturu i uživa u plodovima nove civilizacije, ali što dalje ide to više uviđa dvoznačnost znanstvenih dostignuća, njihovu nedostatnost i ograničen domet. S druge strane, tradicionalni kršćanski nazor na svijet kao da je poljuljan, barem gledajući masovno i sociološki. Stoga podvojenost i nesigurnost.

Neki (Maritain, Daniélou) ističu kako je korijen zala u intelektualnim zastranjenjima i kako je tu potrebno vraćanje tradicionalnim vrednotama kršćanske duhovne baštine. Nema sumnje da ima u tome mnogo istine, jer doista mnoge temeljne zasade kršćanskog nazora na svijet poljuljane su i u nekim vjerničkim sredinama. No nerijetko se to vraćanje izvorima shvaća u integrističkom tonu, s premalo otvorenosti prema novome i uopće prema razvoju. Drugi, međutim, kao da su izgubili vezu s osnovnim vrednotama tradicionalne kršćanske kulture i plove sasvim novim smjerovima. Čini se da nam je u ovakvoj situaciji skrajnje potrebno uhvatiti se bitnoga, ne gubeći energije u kojekakvim polemikama i pomodnim novostima.

Nedostaje nam velika i uvjerljiva sinteza koja bi temeljne vrednote kršćanske baštine povezala s novim dostignućima misli i života općenito. Congara zabrinjuje što danas nema velikih kršćanskih filozofa, a i teološka sinteza je danas — prema mišljenju W. Kaspera — u dezolatnom stanju.⁶ To se osobito očituje na području antropologije, što je i posve naravno. Tu je razilaženje mišljenja i životnih stavova skoro potpuno. Stoga je doista potrebno vratiti se temeljnim zasadama kršćanskog poimanja čovjeka i svijeta. Tu je potrebna veća sigurnost. Mnogi su s pravom ogorčeni kad vide kako se u nekim sredinama ležerno prelazi preko vrednota za koje se smatra da su bitno spojene s kršćanstvom: primat duhovnog, vrijednost molitve, poniznosti, žrtve itd. Stav prema svijetu kao da se bitno promijenio: od pretjeranog bijega pretvorio se ponegdje u plitko dodvaranje i oponašanje. No ovakve i slične opaske ne smiju biti povod za vraćanje ukrućenim oblicima, statičnosti i juridizmu, jer ako su takve devijacije negda bile podnosive, danas postaju katastrofalne.

Ako je potrebno vratiti se bitnim vrednotama naše kršćanske baštine, mora se to poduzeti u duhu ljubavi prema svijetu, sadašnjem i budućem. Možda je baš ovo obraćanje prema svijetu, toliko naglašeno na Drugom vaticanskom saboru, pod nekim vidovima baš podesno da nam olakša pristup obraćenju. Neke kulturne i društvene prilike današnjeg svijeta mogle bi poslužiti kao naravna premisa, nastavak i upotpunjenje kršćanskog obraćenja.

⁶ Kasper W., Einführung in den Glauben, Mainz 1972, Predgovor.

U agrarnoj civilizaciji čovjek je visoko cijenio vrednote koje su bile trajne i statične. Zbog sporog razvojnog ritma čovjek je bio manje spreman na promjene. Ljudi su imali povjerenje u strukture i poredak, jer doista teško su primjećivali da se znatnije mijenjaju.

Danas, međutim, situacija je veoma različita. Danas živimo u vrlo brzom razvoju, kad jučerašnja dostignuća danas postaju muzejska rijetkost. Mijenjati se ili zakržljati i umrijeti, to je danas zakon života. Tomu smo svi svjedoci. Poznati teolog dominikanac P. Chenu ističe kako nam je danas razviti moralne kategorije koje će više voditi računa o neprekidnim promjenama kojima smo izloženi. »Teologija reda ili poretka« treba da ustupi mjesto »teologiji promjena«⁷. Čovjek se sve više mora miriti s prolaznošću mnogih ustanova, mora se priučiti na »dinamiku provizornoga«. Mnogi dalekosežni planovi pokazu se zastarjelima prije nego li se ostvare. Upravo to je teškoća koju kard. Suenens vidi u izradi novoga zakonika crkvenog prava: kad ga se izradi i stupi na snagu, neki će mu dijelovi već biti u zaostajanju za razvojem. Tako čovjek upravo iskustveno može osjetiti koliko je putnik na zemlji (G. Marcel: »Homo viator«).

U ovakvoj situaciji čovjek mora imati svojstva koja odgovaraju novim promjenama: smisao za dinamičnost, rast i povjesnost, inicijativu i stvaralaštvo, otvorenost za promjene i novosti. Mogućnost adaptacije u novim prilikama postaje zakonom života ili smrti.⁸ Važnost tog zakona na biološkom području uočio je već Lamarck u prošlom stoljeću, a danas on poprima svestrano psihološko i društveno značenje. U prošlosti je konstanta stalnosti davala vrijednost stvarima, ustanovama i događajima, danas kao da je zamjenjuje konstanta evolucije i razvoja. U današnjim prilikama života ideje evolucije, razvoja, napretka, povijesti ili, drugim riječima, rasta i dinamičnosti, postaju emocionalno i životno bogati motivi, i teško se je otimati njihovoj privlačnoj moći. Ne želimo ulaziti u metafizičku problematiku stalnosti i promjena, mirovanja i gibanja, koja zaokuplja mislioce od starih grčkih filozofa Heraklita i Parmenida pa sve do naših dana. I marksizam je, preko Hegela, u tom misaonom krugu. Poznato je koliko Marx i marksizam crpu iz tog izvora (Trocki: »Permanentna revolucija«).

O suvremenom životu ne da se misliti i suditi bez tih kategorija. Ukoliko čovjek nije pripravan za razne promjene koje tako naglo nastupaju, vrijeme ga pregazi i on prestaje biti građanin današnjice, a još manje budućnosti. Zrela i odgovorna sposobnost mijenjanja znak je životne svježine. Razumije se da ona krije u sebi svoju problematiku, koja se ne smije pretvoriti u besprincipijelnost, nedosljednost i plitko prihvaćanje pomodnih novotarija.

Simptomatično je da Drugi vatikanski sabor veoma ozbiljno računa s ovim novim mentalitetom suvremenog čovjeka. Vrlo lijep opis te nove situacije nalazimo u prvim poglavljima Pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu. A znak je vremena također kad Pavao VI kaže u enciklici »Populorum Progressio«: »Razvoj je novo ime za mir«. Mir je danas bitno dinamička veličina, problem svestranog i odmjerenog razvoja.

⁷ Chenu M. D., *L'Eglise cinq ans après. Une interview, Inform. Cath. Intern.* 1 fevrier 1971, str. 28.

⁸ O uvjetima života u poindustrijskoj civilizaciji veoma mnogo podataka iznosi A. Toffler u knjizi *Future Shock*, New York 1970.

Gornje misli mogu se shvatiti kao naravna podloga obraćenja o kojem nam govori Evanđelje. Suvremeni čovjek mora prerasti uske determinističke i pozitivističke kategorije i usvojiti nove, koje su više egzistencijalne povijesne i razvojne. A one su, čini se korisna i potrebna dopuna da se dođe do prave sinteze koja bi ozbiljno uzimala i naravne i objavljene elemente o čovjeku.

Obraćenje u Bibliji

Obraćenje je u Bibliji veoma važan pojam. Starozavjetni proroci isticali su potrebu obraćenja, mijenjanja dosadašnjih stavova i krivih postupaka. Pri tom su se služili raznim opisima, ali najtipičniji je izraz u glagolu »šub« (okrenuti se, obratiti se). U Septuaginti i u Novom zavjetu dolaze izrazi »metánoia, metanoein, epistrephestai«, koji dolaze i u izvanbiblijskim tekstovima. Sami izrazi svojom zornošću sugeriraju da se radi kod obraćenja o značajnom zaokretu i dubinskoj promjeni. Poziv na pokoru bit će glavna tema proročkog propovijedanja. Tako već prorok Natan predočuje Davidu njegov grijeh i potiče ga na obraćenje i pokoru (2 Sam 12,13—23). Od VIII. stoljeća proroci će se obraćati čitavom narodu i pozivati ga na obraćanje. Izrael je »Jahvu prezreo, prezreo Sveca Izraelova« (Iz 1,4); ako se ne obrati, Jahve će ga napustiti. Amos, Izaija, Jeremija (»Tužaljke«) i Ezekijel isticat će neprestano ovu potrebu da se Izrael vrati sa zlog puta i obrati Bogu. Zbog toga će njihov život biti tako napet, a katkad i tragičan.

Poslije progonstva prevladavat će u temi obraćenja dvije linije: jedna će isticati obraćenje kao povratak Zakonu i otačkim predajama, a druga će više shvaćati obraćenje pod osobnim i moralnim vidom pojedinca. Prva linija naći će odjeka i u svetopisamskim spisima Staroga zavjeta (Pnz 30,2.10; Neh 9,29; 2 Ljet 30,6 sl), ali osobito će se isticati u kumranskoj zajednici i u rabinskoj literaturi. Proroci će nastojati da težište obraćenja prebace na osobni plan, na promjenu »srca«, ali s jakim društvenim posljedicama. Oni žigošu izvanjsko i legalističko poimanje vjerskog života, krutu navezanost na tradicije i zakonske propise bez daha prave osobnosti i milosrđa. Osobnost i osobnu odgovornost opisat će lijepo prorok Ezekijel (Ez 14,12—23), a svi će naglašavati pozitivne i društvene posljedice pravog obraćenja. Stil proročkog propovijedanja o obraćenju možda nam najljepše opisuje prorok Izaija:

»Što će mi mnoštvo žrtava vaših? — govori Jahve. — Sit sam ovnujskih paljenica i pretiline gojne teladi. I krv mi se ogadi bikova, janjaca i jaradi. Kad mi lice vidjet dolazite, tko od vas ište da gazite mojim predvorjima? Prestanite mi nosit ništavne prinose, kâd mi omrznu. Mlađaka, subote i sazive — ne podnosim zborovanja i opačine. Mlađake i svetkovine vaše iz sve duše mrzim — teški su mi, podnijet ih ne mogu! Kad na molitvu ruke širite, ja od vas oči odvracam. Molitve samo množite, ja vas ne slušam. Ruke su vam u krvi ogrezle, operite se, očistite.

Uklonite mi s očiju djela opaka, prestanite zlo činiti! Učite se dobrim djelima: pravdi težite, ugnjetenom pritecite u pomoć, siroti pomozite do pravde, za udovu se zauzmite».⁹

Obraćanje kao tema vjerskog i moralnog života bit će veoma isticano u kasnožidovsko i u Isusovo vrijeme. Prevladavat će moralna nota i eshatološko iščekivanje. Primjer takvog poimanja obraćenja nalazimo u propovijedanju i djelovanju Ivana Krstitelja. Njegova je poruka zbijena u rečenici: »Obratite se, jer je blizu kraljevstvo nebesko« (Mt 3,2).

Propovijedanje pokore i obraćenja bit će kao uvod u Isusovo javno djelovanje. U onom »praevanđelju« kod sv. Marka čitamo kako je Isus počeo naviještati radosnu vijest riječima: »Ispunilo se vrijeme, blizu je kraljevstvo Božje. Obratite se i vjerujte u Radosnu vijest« (Mk 1,15). Kristalizaciona točka obraćenja u Novom zavjetu bit će kraljevstvo Božje koje se očituje u Isusu Kristu. Stoga novozavjetni pojam obraćenja nadilazi moralističko poimanje. Evanđelje sigurno zahtijeva od čovjeka moralne napore, lom s grešnom prošlošću i sa zlom općenito. Isus je došao, kaže sv. Luka, »da pozove grešnike na obraćenje« (Lk 5,32). Grešnici koji su imali i malo dobre volje rado su slušali Isusa i prihvaćali Radosnu vijest. Isus nije izbjegavao njihovo društvo, tako da su ga farizeji s visoka nazivali »prijateljem carinika i grešnika« (Mt 11,19). Susret s Isusom za mnoge je bio pravi moralni preporod: za Zakeja, ženu uhvaćenu u preljubu i za tolike druge.

Unatoč tomu, za novozavjetni pojam obraćenja mnogo je važnija vjerska strana, i to baš ona kršćanska. U klasičnom primjeru farizeja i carinika u hramu (Lk 18,9—14) nisu u pitanju pretežno »moralne« kvalitete u tradicionalnom smislu. U pitanju je sama religioznost, njezin tip i stil. S jedne strane imamo religioznost »zatvorenog« tipa s težištem u samom čovjeku i njegovim naporima, koja se konačno pretvara u moralizam. To onda rađa samodopadnošću i uvjerenjem o vlastitoj pravednosti, najvećim zaprekama za iskreno i autentično obraćenje. Dok postoji takav stav, obraćenje je nemoguće. I baš jer je Isus htio slomiti takva uporišta vjere, dirao je u najosjetljivije žice egzistencije i izazivao podvojenost i protivljenje. Arhimedovu točku života trebalo je prebaciti u Boga, a to ne ide bez potresa i »obraćenja«. Sigurno je da tu imaju svoj udio i moralne kvalitete u običnom smislu riječi. Sv. Ivan ih pokušava identificirati kao »požudu tijela, požudu očiju i oholost zbog imetka« (1 Iv 2,16). No one su dijelom uvjet a dijelom posljedica neautentične i iskrivljene religioznosti. Simptomatično je da Ivan uopće ne upotrebljava izraz »metánoia« za obraćenje, a on je rijedak i kod Pavla. Oni prvenstveno vide obraćenje u vezi s vjerom u Isusa Krista.

Kao protuteža farizejskom tipu religioznosti dolazi nam kod sv. Luke lik poniznog carinika koji otvoreno priznaje svoje grijehe i očekuje spas od Boga. On ne očekuje preporod od svojih vlastitih napora nego od Božjeg milosrđa: »Bože, smiluj se meni grešniku!« (Lk 18,13). Ovdje je sasvim drukčija koncepcija ljudskih odnosa s Bogom. Težište je u Bogu, a to onda rađa novim i svojevrsnim moralnim svojstvima: poniznošću, zahvalnošću, pouzdanjem, smatranjem da su drugi bolji od sebe itd. Osovina konkretnog života

⁹ Iz 1,11—17.

poklapa se s onom metafizičkom. (»Tebi sam predan od materine utrobe, od krila majčina ti si Bog moj«, Ps 22,11).

Time dolazimo do one tipično »kršćanske« oznake obraćenja koja nam je najzornije opisana kod Sinoptika,¹⁰ a gdje se obraćenje i najviše ističe. Pokora i obraćenje, konkretizirani u krštenju, usmjereni su prema Isusu Kristu (eis to ónoma Iesou). Krštenje kao temeljni izražaj obraćenja stvara objektivne i osobne odnose s Isusom: toga nije bilo u pokori i krštenju Ivana Krstitelja. No glede onog subjektivnog stava obraćenika važni su neki tekstovi u kojima je dijete stavljeno za uzor, na čuđenje i sablazan mnogih. U onoj apostolskoj prepirci tko je veći u kraljevstvu nebeskom (Mt 18,1—5); Mk 9,33—37; Lk 9,46—48) Isus uzima dijete kao primjer i uzor: »Nato Isus pozva k sebi malo dijete, postavi ga pred njih te reče: »Zaista, kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao mala djeca, sigurno nećete ući u kraljevstvo nebesko. Dakle: najveći je u kraljevstvu nebeskom onaj koji se ponizi kao ovo malo dijete« (Mt 18,2—4). Ili u drugom slučaju kad učenici priječe djeci da mu se približe (Mt 19,13—15; Mk 10,13—16; Lk 18,15—17), Isus ponovo stavlja djecu kao primjer: »Pustite dječicu i nemojte im priječiti da dođu k meni, jer takvima pripada kraljevstvo nebesko« (Mt 19,14). Paralelno mjesto kod Marka i Luke ima važnu formulaciju: »Zaista, kažem vam, tko ne primi kraljevstva Božjega kao malo dijete, taj sigurno neće ući u nj« (Mk 10,15; Lk 18,17).

U razgovoru s Nikodemom, u evanđelju sv. Ivana, Isus tu istu stvar prikazuje pod drugim vidom: treba se ponovo roditi od vode i Duha Svetoga da bi se moglo ući u kraljevstvo nebesko (Iv 3,5). Kad Nikodem taj novi početak života shvaća u materijalnom smislu (»Kako se može čovjek, kad je već star, roditi? Zar može po drugi put ući u utrobu majke i roditi se?« Iv 2,4), Isus upućuje na duhovnu narav tog novog rođenja i, dosljedno, novog djetinjstva.

Možemo li dakle zaključiti da dijete, u Isusovim očima, predstavlja tip kršćanina i da je duhovno djetinjstvo najbolja slika da označi naše odnose s Bogom i, konkretnije, naš stav u prihvaćanju Radosne vijesti? Čini se da na pitanje treba pozitivno odgovoriti, ma koliko to izgledalo deplasirano danas kad je čovjek — po Bonhoefferu i drugima — postao »zreo« i s time treba stalno računati. Nije dijete uzor na temelju nekih svojih moralnih svojstava, npr. nevinosti, i Pavao će s pravom tražiti od kršćana da se u vjeri ne ponašaju kao djeca nego da budu »jaki« i »savršeni« (zreli).¹¹ Dijete je uzor po tome što je dijete, tj. stanje skrajnje malenkosti i nemoći.¹² Uzor je djetinjstvo kao djetinjstvo, ukoliko se razlikuje od zrele i odrasle dobi. Time se želi reći da, na vjerskom polju čovjek je bitno onaj koji prima, da je sve milost i da, ma koliko se trudili, na kraju moramo priznati: »Beskorisne smo slugе. Učinili smo samo što smo morali učiniti« (Lk 17,10). To je konstatacija prave čovjekove situacije koju treba najprije izvršiti. Tek uočivši je, čovjek je spreman da prihvati kraljevstvo Božje. Stoga obraćenje u moralnom smislu, tj. kako su ga propovijedali starozavjetni proroci i Ivan

¹⁰ Neuhäusler E., *Exigence de Dieu et morale chrétienne*, prijevod s njemačkog, Paris 1971, str. 179—201.

¹¹ Kresina A., *De maturitate spirituali christiana iuxta S. Paulum*, Roma 1965. (izvadak iz disertacije).

Krstitelj, nije u središtu Isusova propovijedanja. »Ako se izuzme tekst kod Marka 1,15, čini se da Isus nije ni na jednom mjestu sinoptičke tradicije uputio poziv: obratite se! No međutim koliko puta naređuje: bdijte!¹² Onomu koji prihvaća Isusa nije u prvom redu da zakonske i druge moralne propise vrši točnije i savršenije nego da »kao dijete« prihvati kraljevstvo Božje koje mu dolazi u Isusu Kristu. Ovom svojom naukom Isus je šokirao svoje suvremenike. Iako se i kod rabina mogu naći, tu i tamo, izrazi poštovanja prema djeci, ipak nigdje ne nailazimo na činjenicu da bi dijete postalo simbol religioznosti, sic et simpliciter.

Obratite se, dakle, u Isusovim očima, znači zauzeti bitno djetinji stav glede kraljevstva Božjega. Da li to vrijedi i za naše vrijeme kad se ističu zrelost, sloboda, stvaralaštvo i odgovornost? Treba priznati da suvremeni čovjek voli više prilaziti Bogu baš u ovim novim kategorijama i da mu postaje psihološki sve teže poimati svoje odnose s Bogom u kategoriji »djetinjstva«. Osjeća se zrelim i odgovornim. Ove današnje kategorije sigurno doprinose da se čovjekov religiozni stav ne shvati kao infantilnost i nemar za ovaj svijet, ali stavljajući njih u prvi plan ne postoji li opasnost da se pomuti naš bitno vjerski odnos s Bogom?

Stanovita zrelost i odgovornost i stvaralaštvo svakako su oznake današnjeg mentaliteta, ali treba ih uzeti cum grano salis. Čovjek je svakako uznapredovao u poznavanju svijeta i svemira, ali da li je isto tako napredovao i na drugim područjima? Je li napredovao na planu volje, a to nije manje važno područje (Augustin: »Homines sunt voluntates«)? A sva je prilika da smo na području afektivnosti još u doba pećinskog čovjeka, toliko da poznati francuski biolog Jean Rostand upravo tu vidi mogućnost čovjekove propasti, njegovu apokalipsu. Ta relativnost i problematičnost imanentna je i ostalim oznakama suvremenog mentaliteta. Što se tiče ponosne oznake suvremenog čovjeka da je stvaratelj, »homo faber«, u posljednje vrijeme čuju se krajnje pesimističke izjave baš iz redova znanstvenika. Dosta se je sjetiti samo izvještaja što ga je objavio »Rimski klub« o perspektivama razvoja,¹⁴ a na biološkom i medicinskom području problemi kao da se sve više zapliću i postaju nerješivi.¹⁵

Pa ako su zrelost, odgovornost itd. već ovdje tako problematične, ne vidi se kako bi one mogle postati vrhunske kategorije na onom području koje je za čovjeka najvažnije i najsudbonosnije, a to je njegov odnos s Bogom. Kršćansko je stanovište da Bog ima primat u svemu što je dobro i spasonosno, da je njegov dar što dobro ne samo vršimo nego i hoćemo, da su i

¹² Neuhäusler, n. dj. str. 195.

¹³ Ondje, str. 190.

¹⁴ Meadows D. L. i dr., The Limits to Growth. A Report for The Club of Rome's Project on The Predicament of Mankind, New York 1972; usp. prikaz Stj. Ivaniševića u Enc. Moderna VII (1973), br. 22, str. 108–112.

¹⁵ Usp. simpozij stručnjaka što ga je organizirala tvrtka Hoffmann—La Roche (Basel, 31. kolovoza — 3. rujna 1973). Tu su se mogle čuti izjave da su problemi nastali uslijed znanstvenog napretka »teži nego svi oni kojima je priroda ikada mučila zemaljske stvorove« (psihijatar dr. Seamour S. Kety, Harvard). Profesor Hamburger iz Pariza tvrdi da je medicina »izvršila čudesa u svom zadatku da se bori protiv bolesti i smrti, i samim svojim uspjehom ona je podeseterostručila stanovništvo svijeta, stvarajući uvjete koji pogoduju trpljenju i smrti... Mi smo previše učeni i prevelike nezalnice. Previše učeni da možemo izbrisati sve i vratiti se na nulu, a prevelike nezalnice da bismo se snašli u onome što motivira naš izbor«. A nobelovac Jacques Monod, direktor Pasteurova instituta u Parizu, kaže: »Ono što označuje posljednje godine jest da se je spoznaja pretvorila u radnju a ova radnja se je pretvorila u probleme« (Vogel J., Des progrès médicaux qui font question, u Inform. Cath. Intern. od 15. listopada 1973, str. 10–17).

naše zasluge njegov dar, konačno da je sve njegova milost. Taj stav potpune ovisnosti o Bogu želi nam Isus zorno predočiti u liku djeteta, koje je maleno i nemoćno i posve upućeno na druge.

Obratiti se u tom smislu nije nikada bilo lako, jer je čovjek uvijek sklon da zadnja uporišta traži u sebi ili u nekom objektiviziranom sistemu umjesto u osobnom Bogu pred kojim nismo drugo nego nemoćna djeca. Farizejski kvasac (Mt 16,6 par.) je napast za čovjeka sviju vremena, koja u raznim razdobljima poprima razno ruho ali je uvijek ubitačna za pravu vjeru. Obraćanje, u Isusovu propovijedanju, ide za tim da iščupa zlo u korijenu.

Razrada i primjena

Ako je stav djetinje ovisnosti o Bogu i potpunog prihvaćanja milosnog kraljevstva Božjeg značajan za kršćansko obraćenje, onda iz toga slijede neke posljedice.

Obraćanje ima uvijek kristološku crtu. Naš put k Bogu ne može mimoići Isusa Krista, ma koliko toga neki i iskreno religiozni ljudi ne bili svjesni. On je naš »put, istina i život« (Iv 14,6), k njemu se treba vratiti: »Dođite k meni svi koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vas okrijepiti« (Mt 11,28). Upoznavanje Isusa Krista, život s Kristom povijesnim i proslavljenim, naravna su svrha kršćanskog obraćenja.

Obraćanje Kristu jest i obraćenje Crkvi. To znači da će obraćenje poprimiti neke društvene, eklezijalne oznake. Iz eklezijalnog i utjeloviteljskog temelja obraćenja bit će neposredan prijelaz k sakramentima, osobito krštenju i sakramentu pokore. Sakramenti će bljesnuti u svojoj posredničkoj i spasavateljskoj funkciji.

U suvremenoj teologiji i na Drugom vatikanskom saboru istaknuta je društvena dimenzija kako grijeha tako i pokore i pomirenja. Stoga obraćenje, iako je prvenstveno dar i milost Božja, ujedno je i djelo čitave zajednice vjernika. Ona je, možda po skrivenim i nepoznatim članovima, molila, trpjela, vršila dobra djela za obraćenje grešnika. Ona se također veseli kad se nađe i vrati izgubljena ovca. Pravi obraćenik uvijek je svjestan te dimenzije i rado odgovara zahvalom, molitvom i, osobito, svjedočanstvom novoga života.

To prihvaćanje otajstava kraljevstva Božjega u Kristu i Crkvi bit će trajni proces, ne samo iz antropološko-moralnih razloga nego bitno iz vjerskih, tj. jer smo uvijek djeca pred Bogom, usmjerena prema njemu a uvijek u napasti da se samodopadno oslonimo o svoje sile. Teologija doduše razlikuje »prvo« obraćenje, kad je netko prihvatio vjeru u Krista i predao mu se, makar možda povremeno grijehom i proigrao milost prvog obraćenja. Ali i onaj koji je bitno ostao vjeran milosti obraćenja, treba da se trudi oko produbljenja i poosobljenja svojih odnosa s Bogom, da i on doživi »drugo« obraćenje, makar se ono razlikovalo od onog kod grešnika. Svi smo trajni obraćenici, i vrhunac je kršćanske zrelosti upravo u tom uviđanju i provođenju trajnog obraćenja.¹⁶

No na to trajno obraćenje nije pozvan samo pojedinac nego i skupine, čak i čitava Crkva. Značajno je da to Drugi vatikanski sabor jasno i otvoreno

¹⁶ Liégé A., *Adultes dans le Christ*, Bruxelles—Paris 1958.

učiti, na smetenost i skoro sablazan nekih koji su patili od triumfalističkog poimanja Crkve. U dogmatskoj konstituciji »O Crkvi« on tvrdi da Crkva »koja u svom krilu obuhvaća grešnike, u isti mah sveta i uvijek potrebna čišćenja, neprestano vrši pokoru« (br. 8). A u Dekretu o ekumenizmu kaže: »Krist Crkvu u njenom hodu zove na neprekidnu reformu koja joj je kao ljudskoj i zemaljskoj ustanovi trajno potrebna« (br. 6). Usp. također dogmatsku konstituciju »O Crkvi« br. 15, Dekret o ekumenizmu br. 4 i Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu br. 43. Pavao VI je u tom duhu poduzeo susrete s carigradskim patrijarhom Atenagorom i prvacima drugih kršćanskih crkava, ukinuo izopćenje istočnjaka i zamolio odijeljenu braću da oprostite ukoliko su i katolici krivi za narušeno jedinstvo Kristove Crkve.

Obraćanje je potrebno u istom smislu i manjim zajednicama unutar Crkve: biskupijama, redovima i kongregacijama. Čovjek bi rekao da će razne redovničke zajednice duhovno oživjeti tek kad poduzmu ono unutarnje obraćenje, koje ide mnogo dalje i dublje od strukturalnih promjena. A i ljudi na vodećim položajima u Crkvi nerijetko su u napasti da svoje osobno vjersko stanje poistovjete s položajem koji zauzimaju i teže uviđaju potrebu obraćenja. Uz to se znaju kod njih uplesti drugi, prividno dobri i plemeniti motivi (slava Božja, pastoralni razlozi, ugled Crkve itd.) koji potrebu obraćenja samo zamagle i razvodne.

* * *

Ne bi bilo teško nabrojiti razna područja na intelektualnom, moralnom i osobito vjerskom polju, na kojima nam je potrebno obraćenje: pozitivistički i materijalistički mentalitet, idolopoklonstvo tehničke civilizacije, osobna i društvena amoralnost (pitanje društvene pravde!), pomodarstvo ili legalizam u Crkvi, klerikalistički mentalitet kod svećenstva itd. Istaknuto je kako je obraćenje vrlo širok pojam: uključuje intelektualne, moralne, općenito vjerske i tipično kršćanske momente. O svakom od ovih vidova dalo bi se posebno raspravljati, osobito o moralnom, koji je mnogim ljudima u prvom planu, a i u propovijedanju i katehezi se veoma često ističe. Sigurno je da bi bilo vrlo interesantno osvijetliti ovaj problem pod psihološkim vidom (psihologija obraćenja), a i primjeri raznih obraćenika, od Pavla i Augustina pa sve do A. Frossarda¹⁷ i drugih suvremenika, pružili bi mnogo korisnog materijala. Nakon kulturno-antropološkog pristupa u ovom je članku bitno riječ o vjersko-kršćanskom vidu obraćenja. Tu smo kao bitna istakli dva pola: stanje »djetinjstva« i prihvaćanje kraljevstva Božjega što nam je došlo u Isusu Kristu. Glede prvog elementa, koji na prvi pogled izgleda tako neprikladan za moderni mentalitet, dolazi u posljednje vrijeme podrška ne samo sa strane teologa nego i filozofa, koji vide njegovu važnost i na naravnom planu. Već je Platon upozoravao kako je mogućnost čuđenja, divljenja, zapanjenog promatranja preduvjet za velika stvaralaštva i pravu filozofiju. Slično je tvrdio Aristotel, a u naše dane ističe to Heidegger: »Čuđenje nosi filozofiju i vlada njome«. ¹⁸ Čini nam se da su i u čuđenju i divljenju djeca jača nego odrasli. S druge strane, već je Huizinga (»Homo ludens«) isticao važnost

¹⁷ Frossard A., Bog postoji. Ja sam ga susreo, Zagreb 1971.

¹⁸ Heidegger M., Was ist Philosophie?, Pfullingen 1966, str. 24—25.

igre u nastanku kulture, a i danas mnogi teolozi također raspravljaju o važnosti igre i mašte u vjerskom životu H. Rahner, Urs von Balthasar, Moltmann). U tom pogledu veoma je poznat H. Cox.¹⁹ Ponovno se govori o blagdanima i svečanostima, što oduvijek nosi nešto djetinjte u sebi. Tako pristajući da budemo »djeca« pred Bogom, posve upućeni na njega u vjerskom pogledu, ujedno dobivamo nove energije i stvaralačke impulse za kulturu i zemaljski život općenito, koji prelaze uske racionalističke i determinističke okvire i unose svježinu i radost. Isplatio bi se baš pokazati vezu između obraćenja i radosti, unatoč oporosti i kidanju koje obraćenje u prvi mah obično uzrokuje. No za nas je osobito važan strogo vjerski i kršćanski stav djetinjstva u obraćenju. On nije u suprotnosti s autentičnom zrelosti u životu nego je mnogo dublja oznaka čovjekovih odnosa s Bogom. I zreo čovjek, stalozen i cijenjen od svijtu, u dnu srca osjeća da je pred Bogom dijete, često hirovito i neotesano, i da ono nad čime se ljudi nerijetko dive, iz malo dalje perspektive izgleda karikatura djetinjstva, djetinjarija (»ali mi to nazivamo poslom«, dodaje veliki poznavalac ove problematike sv. Augustin).

Drugi važni elemenat je prihvaćanje otajstava kraljevstva Božjega, objavljenih u Isusu Kristu. I ovaj vid predstavlja velike teškoće danas, kad smo svi nekako prožeti racionalističkim mentalitetom i kad iskustvena metoda i egzaktne znanosti kod mnogih su pravi »tabu« u koji se ne smije dirati. Teologija je mnogo pokročila na raznim područjima i pokušala da današnji ljudi bolje čuju Božju Riječ u suvremenim prilikama. To je bez sumnje uspjeh i blagoslov Božji, ukoliko upućuje dalje na sve ono što prelazi i nadilazi teološku sistematizaciju. Veliki teolozi uvijek su bili ljudi misli i jake logike, ali ujedno i mnogo više otvoreni misteriju i objavi. To je sudbina kršćanina danas, možda više nego prije: da trijezno, kritički i znanstveno misli i djeluje, ali da još mnogo više misli, djeluje i živi nošen otajstvima kraljevstva Božjega koje nam je dano u Isusu Kristu. I u tome je, čini se, zadnji smisao i cilj obraćenja.

¹⁹ Cox H., *The Feast of Fools. A Theological Essay on Festivity and Fantasy*, Cambridge (Mass.) 1969.